

надзвичайного стану, правовий закон має відповідати вимогам справедливості (пропорційності), юридичної визначеності, доброчесності, критеріям конституційності.

Таким чином, правовий закон має виражати ідеї природного права, утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, реалізовувати засади рівності і справедливості, лише у конституційний спосіб та за умови передбачуваності застосування правових норм обмежувати права і свободи людини. Правовий закон має зв'язувати самого законодавця.

В умовах війни в Україні і післявоєнного її відновлення, забезпечення принципу верховенства права через утвердження правового закону є винятково важливим правовим шляхом розвитку вільного від тоталітаризму українського суспільства і становлення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

В цьому сенсі правовий закон має смислоутворююче значення для сучасної України, оскільки мотивує до зміцнення існуючого міжнародного і національного правового фундаменту проти державного терору і тоталітаризму, сприяє підвищенню рівня правової свідомості і правової культури особи і суспільства, консолідує та інтегрує суспільство навколо цінностей демократії, прав людини і верховенства права.

1. Головатий Сергій. Книга третя. Верховенство права: український досвід. – Іvii-Іxiv; с. 1277-1747.
2. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. 1128 с.
3. Максимов С. І. Верховенство права: апофеоз розуму чи результат емоційного вибору? *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1-2. С. 120-133.

Михайло Фіалка

кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

**ПРАВИЛЬНА КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ
НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ
(ст. 336 КК УКРАЇНИ) ЯК НАПРЯМОК ВЕРХОВЕНСТВА
ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Війна теренах нашої країни сформувала величезні виклики перед нашим народом і суспільством. І мова йде не тільки про військові або соціальні виклики, мова йде про виклик збереження верховенства права в українському суспільстві. Війна в певній мірі формує у окремих

представників суспільства, і навіть окремих прошарків, почуття правового нігілізму. В такій ситуації жорстке дотримання усіма членами позиції верховенства права утримає наша суспільство від падіння в прірву беззаконня та безладу.

24 лютого 2022 року на всій території України, згідно Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року [1], був введений воєнний стан та розпочата, на підставі Указу Президента України № 69/2022 «Про загальну мобілізацію» від 24 лютого 2022 року [2], загальна мобілізація до Збройних Сил України із застосуванням обмеження (заборони) щодо виїзду за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років.

Такі кроки керівництва країни мали під собою суттєве підґрунтя, а саме: Закони України «Про правовий режим воєнного стану» [3] та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [4].

Як результат таких правових рішень в країні «запускались» мобілізаційні заходи. Але, одночасно з цим, правоохоронні органи почали фіксувати факти суспільно-небезпечних проявів у цій сфері, а саме: ухилення від мобілізації.

В 2022 році, за даними Офісу Генерального прокурора, було обліковано 1108 кримінальних правопорушень пов'язаних з ухиленням від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК України) [5]. При цьому, аналогічні кримінальні правопорушення в 2021 році взагалі не були виявлені.

В переважній більшості випадків ухилення від мобілізації відбувається декілька шляхами. Найбільш поширення набуло відмова без будь-яких на те законних підстав від мобілізаційних заходів (не проходження медично-лікарняної комісії; не прибуття за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки тощо). Тобто, як правило, особа отримавши відповідно до існуючої процедури повідомлення про мобілізацію не з'являється або у визначене місце або у визначений час.

В такій ситуації, при умові об'єктивного існування усіх обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення (тобто, вини у формі умислу, відповідного суб'єкта кримінального правопорушення та об'єкту суспільно-небезпечного посягання) ми повинні кваліфікувати таке діяння, тобто ухилення, за ст. 336 КК України «Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період» [6].

Так, наприклад, 18 липня 2022 року Криничанський районний суд Дніпропетровської області при розгляді у відкритому судовому засіданні кримінальне провадження встановив наступне: військовозобов'язаний ОСОБА_4 28 квітня 2022 року з метою ухилитися від призову за мобілізацією, будучи придатним за станом здоров'я для проходження

військової служби та не маючи правових підстав на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації діючи умисно, усвідомлюючи протиправний характер своїх суспільно небезпечних дій, достовірно знаючи про час та місце його виклику для проходження військової служби у зв'язку з призовом за мобілізацією, отримавши повістку та надавши особистий підпис на розписці про одержання повістки, з надуманих неповажних причин, не з'явився за викликом, про причину неявки не повідомив [7].

Тобто, з наведеного прикладу, ми безумовно бачимо наявність як об'єктивної сторони кримінального правопорушення (суспільно-небезпечне діяння у формі ухилення від призову на військову службу під час мобілізації) та всі ті обов'язкові ознаки складу кримінального правопорушення, які передбачає кримінальний закон.

Але, треба наголосити на цьому, в реальному житті було продемонстровано і декілька інші ситуації, які пов'язані з ухиленням від призову на військову службу під час мобілізації. Про що йдеться мова? Існують випадки, коли винна особа з метою досягти свого кримінально-протиправного наміру реалізує декілька кримінально-караних діянь. Тобто, для ухилення від призову за мобілізації особа використовує фальсифіковані (підроблені) документи. Як повинна вчинюватись кваліфікація діяння в такому разі. В такій ситуації сумнівів, в принципі, не повинно існувати.

Кожне з суспільно небезпечних діянь повинно отримати власну кваліфікацію та юридичну оцінку, а в загальному випадку мова повинна йти про сукупні сит кримінальних правопорушень. Тобто, за фальсифікацію документів особа повинна понести кримінальну відповідальність за ст. 358 або ст. 366 КК України (в залежності від того чи іншого суб'єкта кримінального правопорушення) та, безпосередньо, за ухилення – ст. 336 КК України.

Так, наприклад, в травні 2022 року Яворівський районний суд Львівської області розглянувши обвинувальний акт у кримінальному провадженні про обвинувачення ОСОБА_4 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27 ч. 1 ст. 358, ч. 2 ст. 15 ч. 1 ст. 332-2, ст. 336, ч. 4 ст. 358 КК України, встановив наступне: 05 березня 2022 року, ОСОБА_4, з метою отримання права на виїзд за межі України та звільнення від обов'язку мобілізації на службу до Збройних Сил України, через смс-повідомлення звернувся до невстановленої досудовим розслідуванням особи, якій надав свої анкетні дані з метою виготовлення невстановленою особою тимчасового посвідчення військовозобов'язаного із внесенням відомостей про непридатність ОСОБА_4 до військової служби та зняттям із військового обліку, що, в свою, чергу надає право у період дії воєнного стану на виїзд за межі України та звільняє від призову на військову службу під час мобілізації до Збройних Сил України.

Невстановлена досудовим розслідуванням особа, за допомогою відповідної комп'ютерної техніки та інших засобів виготовила підроблений

офіційний документ – тимчасове посвідчення, вніши до нього завідомо недостовірні відомості щодо непридатності до військової служби із зняттям з військового обліку ОСОБА_4 та надіслала останньому дане посвідчення через месенджер.

06 березня 2022 року ОСОБА_4 роздрукував тимчасове посвідчення відповідно до якого його визнано непридатним до військової служби у мирний та воєнний час за станом здоров'я, після чого невстановлена досудовим слідством особа проставила печатку, реквізити та підписи військового комісара, та передала даний підроблений документ ОСОБА_4 з метою подальшого його використання.

Крім цього, ОСОБА_4, будучи обізнаний, що є військовозобов'язаним, та під час мобілізації зобов'язаний з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки, 06 березня 2022 року рухаючись пішим порядком, перебуваючи на території пункту пропуску через державний кордон «Краківець», що в смт. Краківець Яворівського району Львівської області, намагався незаконно перетнути державний кордон України в напрямку Республіки Польща.

Таким чином, ОСОБА_4 здійснив ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 336 КК України шляхом використання завідомо підробленого документа (ч. 4 ст. 358 КК України) [8].

З наведеного прикладу, ми бачимо те, що винна особа для забезпечення власного кримінально-протиправного наміру (ухилення від призову на військову службу під час мобілізації) реалізує інше суспільно-небезпечне діяння, за яке передбачена кримінальна відповідальність за ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів».

Узагальнюючи викладене вище, можливо наголосити наступне: в умовах воєнного стану вельми актуальним стає всебічне дотримання суспільством закону, а саме верховенство права в українському суспільстві. Що в свою чергу об'єднує це усіх нас на виконання будь-яких завдань пов'язаних з досягнення перемоги у війні, яка триває на теренах України.

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 02.02.2023).

2. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text> (дата звернення: 02.02.2023).

3. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.02.2023).

4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: закон України від 21.10.1993 № 3543-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 02.02.2023).

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення (Форма № 1): статистична інформація Генеральної прокуратури України. URL: <http://https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 01.02.2023)

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.02.2023).

7. Вирок суду в провадженні № 1-кп/178/93/22 від 18.07.2022 р. винесений Криничанським районним судом Дніпропетровської області: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.https://reyestr.court.gov.ua/Review/105286264> (дата звернення: 01.02.2022).

8. Вирок суду в провадженні № 1-кп/944/763/22 від 05.05.2022 р. винесений Яворівським районним судом Львівської області: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.https://reyestr.court.gov.ua/Review/104200162> (дата звернення: 01.02.2022).

Ольга Царенко

кандидат юридичних наук, доцент

Вікторія Мальцева

*(Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький)*

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

«Визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру...» – з таких слів бере свій початок один з фундаментальних, базових документів, визнаний більшістю держав світу, – Загальна декларація прав людини, прийнята в 1948 році [1]. Її положення регламентують захист прав людини виключно незалежно ні від об'єктивних, ні від суб'єктивних факторів. Найважливішим положенням є стаття 3 цієї Декларації, яка закріплює, що кожна людина має право на життя, на свободу та на особисту недоторканність, саме цей пункт є найбільш вразливим в умовах збройних конфліктів.

Обсяг, межі та строки обмеження прав громадян в умовах режиму воєнного стану визначено у законі України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

З одного боку, виникає проблема, оскільки регулювання обмежень правового статусу може супроводжуватися владними зловживаннями, з іншого боку, обмеження прав громадян законом в умовах воєнного стану